

FRA "MOD STANDSBEVÆGSELN" STISTIME, 2019

Stokse sig til etableringen af Frihedsrådet, der officielt blev dannet 16. september på Norrebro, og som kom til at fungere som en slags regering for modstandsbevægelsen. Til stede for DSP var Borge Houmann og for Dansk Samling Jørgen Staffeldt, som ved næste møde var erstattet af Arne Noe-Nygaard og fra december 1943 af partiformanden Arne Sørensen. SOE-agenten Flemming B. Muus var ikke til stede ved det stiftende møde, men var med fra det andet møde den 23. september. Frode Jakobsen, initiativtageren til mødet, repræsenterede den illegale organisation Ringen. Professor Mogens Fog repræsenterede Frit Danmark og Erling Foss De Frie Danske i udlandet. Kun Aage Schoch var som den eneste uden mandat fra nogen illegal organisation.

Etableringen af Frihedsrådet var en skillelinje i modstandskampen. Selvom ingen i befolkningen vidste, hvem der var medlemmer af rådet, der altid alene underskrev sig "Frihedsrådet", havde Frihedsrådet til syneladende en stigende anerkendelse i befolkningen. Frihedsrådet gjorde da også meget ud af at henvende sig i en myndig og afbalanceret måde gennem de illegale blade og løbesedler, så selvom langt, langt de fleste danskere endnu ikke støttede en egentlig modstandskamp, så kunne de alligevel forholde sig til Frihedsrådets argumentation og forsvar for sabotage og modstand.

Frode Jakobsen, (1906-1997). Leder af Ringen og medlem af Frihedsrådet.

Redningen af de danske jøder

Efter at samarbejdspolitikken var ophørt, og Danmark ikke længere var det markante særtilfælde blandt de besatte lande, så var tyskerne ikke længere på samme måde som før interesseret i at gå langt for at bevare roen i Danmark. Der var andre hensyn at tage, og det fik den jødiske menighed i Danmark hurtigt at mærke. Rundt om i det tyskbesatte Europa var Holocaust for længst i gang, men jøderne i Danmark havde stort set undgået overgreb og gik f.eks. ikke med jødestjerne, som man så det andre steder. 1. januar 1942 havde nazistyrrets topfolk besluttet sig til "den endelige løsning af jødeproblemet" og blandt andet noteret, at der var 5.600 jøder i Danmark, hvilket var omkring 1400 færre, end hvad der reelt var. Dermed var deres skæbne beseglet, men der skulle gå helt til natten mellem 1. og 2. oktober 1943, før en aktion blev sat i værk. De danske jøder boede i vid udstrækning i København, og her blev omtrent 200 jøder arresteret om aftenen. Samlet set fangede tyskerne 500 danske jøder, men hvordan kan det være, at så mange undslap? Forklaringen er lige så utrolig, som den er sand. Dr. Werner Best, tyskernes overste leder i Danmark, var

Fisker Børge Laursen og hans makker Jakob Andersen sejlede jøder til Sverige fra Skudehavnen i København.

bestemt ingen jødeven. Han havde tidligere deporteret jøder i massevis fra Frankrig, men i Danmark kunne han se, at en aktion mod jøderne kunne bringe de gode forhold i Danmark i fare. Den nærmest gnidningsfri besættelse kunne udvikle sig problematisk, og derfor havde Best en interesse i, at jødeaktionen blev så mild som muligt. Han fik derfor sin betroede medarbejder Ferdinand Duckwitz til i al hemmelighed at advare den jødiske menighed via de to socialdemokratiske politikere H.C. Hansen og Hans Hedtoft Hansen den 28. september. Derefter gik det stærkt, og på få dage slap 95 procent af de danske jøder til Sverige, en helt enestående begivenhed.

De danske jøders flugt var mulig, fordi jøderne fik hjælp fra en lang række af deres danske medborgere. En del af dem tog sig godt betalt for hjælpen, f.eks. ved at sejle jøderne mod klækkelig betaling eller ved at sælge robåde eller småskibe til jøderne, men andre hjalp gratis og uden økonomisk vinding. Uanset hvad gjorde de noget illegalt, og den tyske jødeaktion i oktober 1943 betød derfor et gennembrud for modstanden, fordi tusindvis af danskere på kort tid gjorde sig positive illegale erfaringer.

I efteråret 1943 stod det klart, at besættelsen var gået ind i en ny fase, væk var samarbejdsregeringens formaninger om opretholdelse af ro og orden, og væk var tyskernes milde besættelsespolitik. Fronterne var trukket mere dramatisk op end hidtil, men det var kun begyndelsen på besættelsens sidste dramatiske halvdel.

Gilleleje hjælper jøder, 5. oktober 1943

Anonym beskrivelse af hjælpearbejdet i forbindelse med jødeaktionen og de danske jøders flugt til Sverige.

Noget senere trådte en frisk og kvik ung pige ind. Hun var medlem af organisationen [dvs. en modstandsgruppe] og meddelte, at der var bådledighed samme aften fra Gilleleje, hvor man disponerede over en skonnert med plads til 14 personer. Foreren skulle have 20.000 kroner, således at det blev cirka 2800 for os to. Om vi rådede over så mange penge?

»Jeg har kun 2000,« oplyste jeg.

»Men det er Deres egne?«

»Nej, jeg har lånt de 1000 af mine venner her.«

»Ja, så,« svarede hun og trak en stabel pengesedler frem. »Vil De betale de 1000 kroner tilbage, så får De af mig, hvad De mangler, altså 1800. Vær så god!«

Jeg takkede hende overvældet og spurgte, om der ikke også var plads til min mor.

»Vi kan jo forsøge,« lød svaret. Hun gav os derpå nærmere ordre om, hvor og hvornår vi skulle møde, og forlod os så.

Vi turde ikke tage vores halvandet år gamle dreng med, men han lovede vores venner at tage sig af. Senere på dagen hentede vi mor og kørte i lillebil til Gilleleje. Chaufføren var naturligvis med i organisationen. Jeg tror, han skiftede nummerplader undervejs. I Gilleleje blev vi indlogeret i en bagbutik, og tilbage stod så blot at vente.

Kort tid før vi skulle af sted, kørte Gestapo ind på havnen, afspærrede hele området og foretog en razzia i adskillige huse, heldigvis dog ikke i vores bagbutik, men natten gik, organisationen måtte opgive sit forehavende, og chancen glippede. Næste morgen betalte man os pengene tilbage.

Klokken halv elleve kom nogle unge mennesker ind til os og meddelte, at der gik en båd få minutter senere, så vi måtte skynde os. Vi styrtede ud på vejen. Overalt stod folk og råbte: »Skynd Dem, skynd Dem.«

Vi vidste ikke, hvad vi skulle tro. Det kunne være stikkere, som førte os i armene på tyskerne, men efterhånden så vi andre mennesker i fuldt firspring på vejen mod havnen. Så tog vi chancen og løb med. Det vil sige, min gamle mor kunne ikke bevæge sig så hurtigt,

og det opdagede et par kraftige unge mænd, som tog hende mellem sig i guldstol. Det sidste stykke vej kørte de hende på en trillebor.

Målet var en stor skonnert yderst på havnen. Det var helt sort af mennesker det sidste stykke, folk styrtede af sted, puffede og skubbede til hinanden, og det hele så yderst risikabelt ud. Man kunne ikke vide, hvad det hele skulle ende med. Ustandselig råbte folk, at vi skulle skynde os.

Hæsblæsende nåede vi skonnerten som nogle af de sidste.

Skipperen kastede los, og i fuldt drøn stod vi ud. En dame nåede ikke at komme med.

Vi var ikke 25 meter ude på vandet, før vi kunne høre de tyske militærbiler rulle ind på havnen. Takket være den glimrende 'underjordiske' meldetjeneste og alle gillelejeboernes pragtfulde hjælpsomhed var vi blevet reddet.

Turen over kostede ikke én øre. Skonnerten var købt og betalt af en anonym velgører.

Klokken 13.30 ankom vi – i alt 182 personer – til Höganäs efter en overfart, der var foregået i det skønneste solskin.

Den danske Kirkes Stilling til Jødespørgsmaalet

Rygterne om den nært forestående jødeaktion fik Københavns biskop, Hans Fuglsang-Damgaard, til at skrive et såkaldt hyrdebrev i protest. Skrivelsen, der fungerede som en sammenfatning af kirkens holdning i den aktuelle situation, blev sendt rundt til samtlige præster inklusiv opfordring til at gengive det i kirkerne ved gudstjenesten søndag den 3. oktober 1943.

Landets Biskopper har under 29. Sept. dette Aar gennem Departementscheferne tilstillet de ledende tyske Myndigheder en Skrivelse af følgende Indhold:

Den danske Kirkes Stilling til Jødespørgsmaalet

Overalt, hvor der rejses Forfølgelse af Jøder som saadanne af racemæssige eller religiøse Grunde, er det den kristne Kirkes Pligt at protestere derimod.

Fordi vi aldrig vil kunne glemme, at Kirkens Herre, Jesus Kristus fødtes i Bethlehem af Jomfru Maria i Følge Guds Forjættelse til hans Ejendomsfolk, Israel. Jødefolkets Historie

indtil Kristi Fødsel rummer Forberedelsen til den Frelse, Gud har beredt alle Mennesker i Kristus. Dette kendetegnes ved, at det gamle Testamente er en Del af vor Bibel.

Fordi Forfølgelse af Jøder strider imod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som er en Følge af det Budskab, Jesu Kristi Kirke er sat til at forkynde. Kristus kender ikke Personanseelse, og han har lært os at se, at ethvert Menneskeliv er dyrebart i Guds Øjne. "Her er ikke Jøde eller Græker; her er ikke Træl eller fri; her er ikke Mand og Kvinde; thi alle er i een i Kristus Jesus." (Gal, 3, 28)

Fordi det strider imod den Retsbevidsthed, som raader i det danske Folk, nedfældet i vor dansk-kristne Kultur gennem Aarhundreder. I Henhold hertil har alle danske Statsborgere efter Grundlovens Ord lige Ret og Ansvar for Loven og Religionsfrihed samt Ret til at udøve vor Gudsdyrkelse efter Kaldelse og Samvittighed og saaledes, at Race og Religion aldrig i sig selv kan blive Anledning til, at et Menneske berøves Rettigheder, Frihed eller Ejendom. Uanset afvigende religiøse Anskuelser vil vi kæmpe for, at vore jødiske Brødre og Søstre bevarer den samme Frihed, som vi selv sætter højere end Livet.

Der findes hos den danske Kirkes Ledere en klar Forstaaelse af vor Forpligtigelse til at være lovlydige Borgere, som ikke utidigt sætter sig op mod dem, der over Myndighed over os, men samtidig er vi i vor Samvittighed bundne til at hævde Retten og protestere imod enhver Krænkelser; derfor vil vi i givet Fald utvetydigt vedkende os Ordet om, at vi skal adlyde Gud mere end Mennesker.

På Biskoppernes Vegne

H. Fuglsang Damgaard, 29/9 1943